

Armoede en Handicap in België 2019

SAMENVATTINGEN

Inleidende beschouwing

Michel Mercier en Michel Grawez, Université de Namur

De inleiding van het werk 'Handicap en armoede in België' wil filosofisch, epistemologisch en sociaaleconomisch bij het thema stilstaan. Ze behandelt het evalueren van de armoede van mensen in een handicapsituatie in het licht van de financiële middelen waarover zij beschikken om de taken van het dagelijks leven met zijn specifieke aspecten te verrichten. Ze wijst erop dat armoede en rijkdom van mensen met een handicap verband houden met de keuzevrijheden die zij hebben tegenover problemen als toegankelijkheid, mobiliteit en inzetbaarheid. De benadering van armoede en handicap tracht de grote problematieken in verband met gerechtigheid, maatschappelijke ongelijkheden en ontplooiingskansen binnen de samenleving opnieuw te formuleren. Om licht te werpen op die vragen worden auteurs als John Rawls, Amartya Sen en Tania Burchardt aangehaald.

Hoofdstuk 1

HET VERANDERENDE BEGRIP 'HANDICAP'

Jerome Bickenbach, Universiteit van Luzern en Swiss Paraplegic Research Centre, Zwitserland

Het Verdrag van de Verenigde Naties inzake rechten van personen met een handicap stelt in een inleidende passage dat 'het begrip handicap aan verandering onderhevig is'. De manier waarop wij handicaps begrijpen en onze sociale perceptie van mensen met een handicap heeft zeer zeker verschuivingen gekend: van het gezond verstand dat zegt dat een handicap een afwijking of probleem is in iemands lichaam of geest, tot meer verfijnde en genuanceerde opvattingen over de interactie tussen de functionele toestand van mensen en hun fysieke, door mensen gebouwde, attitude- en sociale omgeving. Wellicht nog belangrijker zijn de verschuivingen in de economische, sociale en politieke constructie van wat een handicap precies met zich meebrengt, en in het bijzonder hoe de samenleving met handicaps zou moeten omgaan. De auteur verkent al deze verschuivingen, waarbij hij zich vooral concentreert op de huidige consensusvisie - het resultaat van zowel politieke belangenbehartiging als wetenschappelijke accuratesse - en belicht enkele van de dilemma's en onopgeloste vraagstukken die er nog zijn.

Hoofdstuk 2

HET FEDERAAL EN REGIONAAL ONDERSTEUNINGSBELEID VOOR PERSONEN MET EEN HANDICAP IN BELGIË

Annabel Vanroose, Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid

Olivier Gillis en Sarah Luyten, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad

Ann Vanden Abbeele, Het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap

Jean-Michel Lheureux, Agence pour une Vie de Qualité

Dit hoofdstuk bespreekt het ondersteuningsbeleid van personen met handicap in België. We bespreken eerst het inkomensondersteuningsbeleid dat op federaal niveau gevoerd wordt, waar we dieper ingaan op de verschillen tussen het sociale zekerheid- en bijstandstelsel. Vervolgens wordt de situatie en het beleid in elk van de Belgische regio's besproken. We starten met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waarna het beleid op Vlaams en Waals niveau besproken wordt. De verschillende instanties bespreken telkens hun beleid, alsook de verschillende sociale voordelen die we in elke gewest terugvinden.

Federaal Beleid

België heeft een sterk uitgebouwde inkomensbescherming. Er zijn twee grote systemen: een systeem van sociale zekerheid voor personen die actief op de arbeidsmarkt zijn/waren en een systeem van sociale bijstand voor personen die niet actief op de arbeidsmarkt zijn/waren met een inkomen onder een bepaalde grens. Het federaal beleid rond personen met een handicap bestaat dus uit 2 stelsels: het socialezekerheidsstelsel en het bijstandsstelsel.

Afhankelijk van het stelsel waartoe ze behoren of waarin ze erkend worden, kunnen we het aantal personen met een handicap bepalen aan de hand van administratieve data.

De eerste groep personen met een handicap zijn diegene die erkend zijn door de Directie-Generaal Personen met een Handicap, bij de Federale Overheidsdienst (FOD) Sociale Zekerheid. Personen met een handicap worden erkend op basis van de impact van hun handicap op hun dagelijks leven (hun zelfredzaamheid). In 2018 hadden 660.330 personen een erkenning.

Op basis van de erkenning van de handicap, kan iemand in aanmerking komen voor een tegemoetkoming. Het systeem staat los van eerdere arbeidsprestaties of eerdere deelname aan de arbeidsmarkt. De integratietegemoetkoming (IT) is bedoeld als compensatie voor de bijkomende kosten die je als persoon met een handicap hebt om deel te kunnen nemen aan het maatschappelijke leven ('integratie'). Personen met een handicap ouder dan 65 jaar komen in aanmerking voor een Tegemoetkoming Hulp aan Bejaarden (THAB). Gezinnen met kinderen met een handicap kunnen een verhoogde kinderbijslag aanvragen. Daarnaast is er ook een inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT) die bedoeld is om het inkomen dat je door je handicap niet kan verdienen (deels) te compenseren. Hiervoor wordt gekeken of iemand maximaal 1/3 van een persoon zonder handicap kan verdienen op de gewone arbeidsmarkt.

De tweede groep die we terugvinden in de administratieve data zijn de arbeidsongeschikten bij de Rijksinstelling voor Ziekte-en Invaliditeit (het RIZIV). Dit zijn personen die als gevolg van ziekte niet meer kunnen deelnemen op de arbeidsmarkt en dus arbeidsongeschikt worden. Toegang tot dit stelsel hangt af van eerdere arbeidsprestaties als werknemer of zelfstandige. In 2018, kregen 426.607 personen een invaliditeitsuitkering. Tenslotte hebben we de groep personen die als gevolg van een arbeidsongeval of beroepsziekte arbeidsongeschikt worden. Zij worden erkend door het Federaal Agentschap voor Beroepsrisico's (FEDRIS).

De tegemoetkomingen en voorwaarden om een uitkering te verkrijgen worden verder besproken, net als de bijkomende sociale voordelen die personen met een handicap kunnen aanvragen.

Brussels Beleid

De opvang van personen met een handicap is een complexe materie en dit geldt voor zowel de identificatie van de noden als voor de ontwikkeling van een aanbod aan ondersteuning en diensten waarvoor meerdere entiteiten in België bevoegd zijn. Deze materie is bijzonder ingewikkeld in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, als gevolg van de sociaaleconomische situatie van zijn inwoners en de institutionele realiteit.

In Brussel wordt de beleidsbevoegdheid in verband met mensen met een handicap voornamelijk gedeeld tussen drie gefedereerde entiteiten: de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC), de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF - Commission communautaire française) en de Vlaamse Gemeenschap (VG). Zij organiseren één of meer van de volgende bevoegdheden (behalve onderwijs): erkenning en financiering van de instellingen en diensten voor gehandicapten, toekenning van de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB), voornaamste tussenkomst voor mobiliteitshulp en voor verschillende vormen van individuele bijstand (aanvullende mobiliteitshulp, aanpassing van woningen, diverse vormen van materiële bijstand, enz.) en organisatie van eerstelijnsdiensten die gehandicapten informeren, adviseren en begeleiden.

Gelet op de grote verspreiding van de bevoegdheden op zijn grondgebied en de verschillende modellen van goed bestuur die er naast elkaar bestaan, moet Brussel

het hoofd bieden aan een dubbele uitdaging van enerzijds coördinatie en anderzijds programmering, met als doel te verzekeren dat alle Brusselaars toegang hebben tot steun en een aanbod van diensten die toegankelijk en kwaliteitsvol zijn.

Dit coördinatiewerk moet in het bijzonder gebeuren voor de gedeelde bevoegdheden, zoals mobiliteitshulp (waarvoor een samenwerkingsovereenkomst is ondertekend tussen de drie bevoegde entiteiten zodat er één enkel aanspreekpunt komt) of de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB). De doelstelling is dat Brusselaars vlot een beroep kunnen doen op de georganiseerde bijstand en diensten, maar ook een relatieve billijkheid wat rechten betreft te waarborgen tussen de verschillende bevoegde entiteiten.

Bovendien moeten er grote gecoördineerde inspanningen worden geleverd wat de identificatie van de noden van de Brusselaars betreft, meer bepaald om een globale programmering van de instellingen en diensten voor personen met een handicap op te stellen. De nadruk moet in het bijzonder worden gelegd op de ontwikkeling van huisvestingsdiensten, vervoersdiensten en vrijetijdsactiviteiten.

Vlaams Beleid en het VAPH

Het Vlaamse beleid voor personen met een handicap situeert zich binnen het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG) van de Vlaamse overheid.

Het departement en enkele agentschappen geven samen uitvoering aan dit beleid: het Vlaamse Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH); het Agentschap Jongerenwelzijn en het Agentschap Kind & Gezin, beide werden recent samengevoegd tot het Agentschap Opgroeien; het departement WVG, Afdeling Welzijn & Samenleving; het Agentschap Zorg & Gezondheid/ Vlaamse sociale bescherming.

De verantwoordelijkheden voor verschillende deelaspecten van het beleid voor personen met een handicap zitten verdeeld over deze verschillende agentschappen. Het VAPH neemt hierbij een groot deel van de opdrachten voor zijn rekening: alle facetten van zorg en ondersteuning voor meerderjarige personen met een handicap (aanvraag, ter beschikking stelling van persoonsvolgende budgetten, vergunning en subsidie van organisaties), toekenning en besteding van PAB voor minderjarige personen met een handicap en de erkenning en subsidie van multifunctionele centra, aanvragen en toekenning van hulpmiddelen (exclusief mobiliteitshulpmiddelen) en woningaanpassingen.

Opvallend is de leeftijdsgrens van 65 jaar die gehanteerd wordt: wie een (eerste) aanvraag doet na 65 jaar komt niet in aanmerking voor ondersteuning en tussenkomsten door het VAPH. Voor wie beperkte of kortdurende ondersteuning nodig heeft, voorziet het VAPH in een laagdrempelig en rechtstreeks toegankelijk aanbod (RTH of rechtstreeks toegankelijke hulp). Ook personen met een vermoeden van handicap kunnen van dit aanbod gebruik maken.

De aanvragen voor PAB en MFC voor minderjarige personen met een handicap, het Groeipakket, het zorgbudget voor personen met een handicap (het

basisondersteuningsbudget of BOB) en initiatieven inzake het geïntegreerd breed onthaal GBO) vallen onder de verantwoordelijkheid van de andere agentschappen.

Waals Beleid en het AVIQ

Wallonië beschikt over een agentschap voor kwaliteitsvol leven, dat de materies gezondheid en welzijn, handicap en gezin beheert. Het is op 1 januari 2016 in de plaats gekomen van het Waals agentschap voor de integratie van personen met een handicap. Het Agentschap heeft als opdracht bij te dragen tot de opmaak, uitvoering, opvolging en evaluatie van het beleid dat de Waalse regering voert op het vlak van gezondheid, handicap en gezinnen. Via zijn acties, programma's en diensten wil het bouwen aan een inclusieve, voor iedereen toegankelijke samenleving, geïndividualiseerde antwoorden bieden die afgestemd zijn op ieders behoefte, en iedereen in staat stellen zijn of haar leefproject waar te maken en zijn of haar leefgewoonten zelfstandig te realiseren, een leven lang.

Hoofdstuk 3

HANDICAP, ARMOEDE EN SOCIALE UITSLUITING

Koen Hermans, Katholieke Universiteit Leuven

In dit hoofdstuk wordt de relatie tussen handicap, armoede en sociale uitsluiting. In de eerste paragraaf wordt bepleit om een bredere insteek te hanteren die verder gaat dan inkomensarmoede en die tevens peilt naar de mate van sociale uitsluiting. In de tweede paragraaf presenteren we de klassieke armoederisico's voor personen met een handicap. In de derde paragraaf wijzen we op de beperkingen van deze benadering om de armoede van personen met een handicap te berekenen omdat de klassieke armoedemaat te weinig rekening houdt met de extra kosten van personen met een handicap. We passen de Standard of Living benadering toe op de SILC-data. In het vierde deel besteden we bijzondere aandacht aan het armoederisico en de extra kosten van personen met een inkomensvervangende (IVT) en/of integratietegemoetkoming (IT). In de vijfde paragraaf staan we stil bij het niet-gebruik van sociale rechten, meer bepaald het niet opnemen van de IVT en/of IT. In de laatste paragraaf formuleren we een aantal conclusies en aanbevelingen.

Hoofdstuk 4

DE RE-INTEGRATIE VAN LANGDURIG ARBEIDSONGESCHIKTEN OP DE ARBEIDSMARKT: STAND VAN ZAKEN EN KNELPUNTEN

Natascha Van Mechelen, Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid
en Linde Buysse, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleecq

De afgelopen jaren heeft de sociale investeringsgedachte – en de bijbehorende klemtoon op arbeidsmarktparticipatie – in toenemende mate ingang gevonden in de sector van de arbeidsongeschiktheid. In dit hoofdstuk wordt ten dele nagegaan in hoeverre de Back-to-Work maatregelen hun doel bereikt hebben: hoe is het gesteld met de arbeidsmarktintegratie van langdurig arbeidsongeschikten ? En vooral, we inventariseren een aantal resterende knelpunten in de huidige wetgeving. De aandacht gaat daarbij naar het financiële aspect: kunnen de vrijstellingsregelingen voor beroepsinkomens garanderen dat langdurig arbeidsongeschikten – of partners – die een job opnemen er ook financieel op vooruit gaan.

Het is duidelijk dat de recente hervorming in de ZIV-regeling voor het cumuleren van arbeidsinkomens met arbeidsongeschiktheidsuitkeringen geleid heeft tot sterkere financiële prikkels tot arbeidsmarktherintegratie. Maar gelijkaardige hervormingen voor personen met een inkomensvervangende (IVT) of integratie-tegemoetkoming (IT) bleven uit. In die stelsels is er sprake van een lage-activiteitsval of doorgroeival. IVT-gerechtigden met een laag verdienpotentieel worden niet of nauwelijks financieel beloond als ze een kleine deeltijdse baan inruilen voor bv. halftijds werkregime, als de mogelijkheid zich stelt. Erger nog: hetzelfde geldt voor partners van IVT-gerechtigden.

De socio-economische situatie van personen met een handicap bijgevolg is zeer precair, zo blijkt uit dit hoofdstuk. Het mediane gezinsinkomen van langdurig arbeidsongeschikten ligt ver onder de mediaan van de totale bevolking, ondanks de extra kosten die deze gezinnen moeten dragen. Deze moeilijke inkomenssituatie is het resultaat van vele factoren: lage uitkeringen, lage arbeidsinkomens en vaak een cumul van achterstellingen binnen het gezin. Maar liefst 18% van de partners van langdurig arbeidsongeschikten ontvangt zelf een handicapgerelateerde uitkering. Langdurig arbeidsongeschikten hebben meestal geen arbeidsinkomen - slechts 15% is aan het

werk - en als zij werken gaat het vaak om kleine deeltijdse jobs. Bovendien is ook van de partners nog niet de helft aan het werk.

Hoofdstuk 5

HANDICAP, DISCRIMINATIE EN ARMOEDE

Véronique Ghesquière, Unia en Henk Van Hootegem, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dit hoofdstuk behandelt de kwestie van de discriminatie van personen met een handicap en van de band met de armoedesituatie waarin de meesten van hen leven. Unia en het Steunpunt voor armoedebestrijding tonen via meerdere wegen aan hoe omvangrijk de obstakels zijn waarmee mensen met een handicap te maken krijgen op het vlak van onderwijs, toegang tot de arbeidsmarkt, tot huisvesting en tot rechten in het algemeen. Indien de discriminatie waarvan personen met een handicap het slachtoffer zijn rechtstreekse gevolgen heeft voor hun financiële middelen, maakt deze armoedesituatie op haar beurt hun afhankelijkheid erger, beknot ze hun vrijheid, hun levenskeuze en dus ook hun macht als burgers.

Dit hoofdstuk brengt de verplichtingen en aanbevelingen in herinnering, zowel op internationaal en Europees niveau als op het niveau van het nationaal recht, via de anti-discriminatiewetgeving inzake rechten van mensen met een handicap. Het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap heeft met name geleid tot de hervorming van de ongeschiktheidsstelsels, waardoor er een nieuw beschermingsstatuut kwam in overeenstemming met de menselijke waardigheid, door toepassing van het beginsel dat geschiktheid de regel is en ongeschiktheid de uitzondering moet blijven.

Maar de implementatie van deze wetgeving en van de mensenrechten voor mensen met een handicap in het algemeen botst op grenzen in de praktijk, bij gebrek aan bewustmaking, aan adequate opleiding van de betrokken actoren, aan voldoende personele en financiële middelen. Eveneens wordt aangetoond dat armoedesituaties kunnen leiden tot een beslissing om iemand en/of diens bezittingen onder bewind te plaatsen. Dit hoofdstuk gaat eveneens over het statuut van samenwonende als een ander voorbeeld van beperking van vrijheid en levenskeuze, aangezien het personen met een handicap afstraft door inkomsten of bepaalde voordelen in te trekken of te verminderen.

Hoofdstuk 6

EEN ANALYSE VAN DE GENEROSITEIT VAN DE INKOMENSVERVANGINGEN VOOR PERSONEN MET EEN HANDICAP

Sarah Marchal en Bea Cantillon, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen

In dit hoofdstuk bieden we een overzicht van het Belgische uitkeringsbeleid ten aanzien van personen met een handicap, waarbij we focussen op de inkomensvervangende uitkeringen. Deze bevinden zich op het federale niveau en worden beheerd door de FOD Sociale Zekerheid. We focussen in de hoofdstuk op de generositeit van de inkomensvervangende uitkeringen voor personen met een handicap en gaan na hoe de inkomensvervangende uitkeringen voor personen met een handicap evolueerden gedurende de voorbije decennia.

Het algemene beeld van de lange termijn evolutie van de uitkeringen voor personen met een handicap is teleurstellend en zorgwekkend. De minimale inkomensbescherming schiet structureel tekort en periodieke verbeteringen bleven ontoereikend. De uitkeringen bleven weliswaar koopkrachtvast en ze haalden sedert het midden van de jaren 2000 - na een lange periode van welvaartserosie - hun opgelopen achterstand langzaam in, met dank aan de automatische koppeling aan de prijzen en aan de welvaartskoppeling volgens de jaarlijks vast te leggen welvaartsenveloppen. Er was ook sprake van een aanhoudende en sterke inhaalbeweging van de oorspronkelijk erg lage uitkeringen voor zelfstandigen. Anderzijds, blijven de uitkeringen voor personen met gezinslasten ondanks de gezinsmodulering – die standhield ofschoon voortdurend onderhevig aan kritiek – ver onder de armoedegrenzen. Zelfs indien abstractie wordt gemaakt van de kosten die verband houden met de ziekte of handicap beschermen de uitkeringen onvoldoende tegen de armoede. Bovendien lukt de sociale zekerheid er van langsom minder in om de verworven levensstandaard te waarborgen voor de middenklasse: vooral voor samenwonenden kenden de maximum uitkeringen een bijna voortdurende erosie vergeleken bij de minimum uitkeringen.

Hoewel de indexeringsmechanismen ageren als ingebouwde stabilisatoren, is de sociale verzekering voor personen met een handicap de facto afgegleden naar een minimum bescherming die sterk ontoereikend blijft, in het bijzonder voor eenverdieners met gezinslasten. Gelet op het geringe verschil tussen het niveau van de minimumuitkeringen en de netto minimumlonen zal het optrekken van de minima

tot aan de Europese armoedegrenzen een grote inspanning vergen. Deze operatie moet immers vergezeld gaan met het optrekken van de inkomens van laagverdieners. De versterking van tegemoetkomingen in de kosten die gepaard gaan met handicap, zorg en wonen, kan remediërend zijn maar het optrekken van de sociale minima voor personen met een handicap moet de allerhoogste prioriteit krijgen in het sociale zekerheidsbeleid.

Hoofdstuk 7

OVERZICHT VAN DE NON TAKE-UP DOOR PERSONEN MET EEN HANDICAP DIE IN BESTAANSONZEKERHEID OF ARMOEDE LEVEN IN HET BRUSSELSE GEWEST

Laurence Noël, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad

Dit artikel wil een niet-exhaustieve inventaris opmaken van de vele factoren die bijdragen tot (het risico van) non take-up, door personen met een handicap en die in bestaansonzekerheid leven, van uitkeringen voor personen met een handicap en andere sociale rechten die gekoppeld zijn aan een situatie van ziekte of handicap. Het gaat in op de raakvlakken tussen non take-up, mogelijke uitwerkingen van non take-up en situaties waarin de desbetreffende rechten geen dekking bieden. Daar waar bepaalde onzichtbare vormen van non take-up te vinden zijn.

De analyse is gebaseerd op al het materiaal en alle gegevens die werden verzameld voor het rapport «Inzichten in non take-up van de sociale rechten en in sociale onderbescherming in het Brussels Gewest», dat deel uitmaakt van het Brussels Armoederapport, gepubliceerd door het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn.

De in dit sociale rapport gevoerde analyse van openbare en semi-openbare instanties in Brussel, toont dat er verschillende soorten non take-up van uitkeringen voor personen met een handicap bestaan. Situaties waarin het recht niet wordt toegekend, niet wordt aangevraagd of onbekend is, zijn de vormen van non take-up die het vaakst naar voren zijn gekomen. Ook de uitsluiting van rechten wordt gedocumenteerd. Het lijkt erop dat de communicatiekanalen, de manieren waarop informatie kan worden verkregen en de aanvraagprocedures de toegang tot uitkeringen voor personen met een handicap sinds 2015 hebben bemoeilijkt, met een niet te verwaarlozen potentiële non take-up als gevolg. Bovendien worden de kennis, de knowhow en de kosten die een internetverbinding en het benodigde materiaal inhouden, vaak onderschat wanneer de procedures worden veranderd.

De toenemende druk op de verschillende instellingen van de sociale zekerheid, de sterke toename van het aantal personen die maatschappelijke steun ontvangen en van het aantal invaliden zijn nieuwe moeilijkheden waarmee zieken en personen met een handicap in het Brusselse Gewest te maken krijgen wanneer ze hun rechten willen opnemen. Er is sprake van meerdere vormen van kwetsbaarheid, die veelal ook nog samengaan.

Er dringt zich dus een vereenvoudiging op, iets waar de hulpverleners die we hebben gesproken, het over eens waren. Een vereenvoudiging waarbij de uitzonderingen, nieuwe systemen en stelsels worden beperkt zodat we kunnen terugkeren naar de initiële opdracht van herverdeling en begeleiding, waarbij opnieuw alle doelstellingen gebaseerd op het Handvest van de Sociaal Verzekerde, die gelden voor alle instellingen van de sociale zekerheid in de ruime zin, worden vooropgesteld en nagestreefd. Gewapend met hun kennis over de gekruiste en gecombineerde kwetsbaarheden van de betrokkenen, zouden de instellingen van de sociale zekerheid hun schouders kunnen zetten onder een vereenvoudiging en de uitwerking van doelstellingen die gericht zijn op een proactieve benadering van de toekenning, wat de huidige aanzienlijke toename van de non take-up van de sociale rechten zou kunnen terugdringen.

Hoofdstuk 8

OUDERLIJKE TEWERKSTELLING BIJ GEZINNEN MET EEN KIND MET EEN HANDICAP IN BELGIË: IS HET EEN KWESTIE VAN SOCIALE ACHTERGROND?¹

Julie Vinck, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen
en Wim Van Lancker, Centrum voor Sociologisch Onderzoek, KU Leuven

In deze bijdrage gaan we empirisch na in hoeverre het hebben van een kind met een handicap samenhangt met een kwetsbare sociale achtergrond en hoe die samenhang in verband staat met de arbeidsmarktparticipatie van ouders. De centrale onderzoeksvraag luidt ‘wordt de ouderlijke tewerkstelling van kinderen met een handicap bepaald door de sociale achtergrond van de ouders, de handicap van het kind, of een combinatie van beide?’ We vertrekken van de idee van intersectionaliteit waarbij verschillende categorieën van ongelijkheid met elkaar verweven zijn en elkaar kunnen versterken. De analyses worden uitgevoerd op unieke en grootschalige administratieve gegevens uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming (2010) en de Census (2011).

De resultaten tonen aan dat, ten eerste, kinderen met een handicap significant oververtegenwoordigd zijn in gezinnen met een kwetsbare sociale achtergrond. Ze leven vaker samen met alleenstaande ouders, ouders met een laag en gemiddeld opleidingsniveau, en met andere gezinsleden die ook een handicap hebben. Deze oververtegenwoordiging geldt echter niet voor gezinnen met een migratieachtergrond. Ten tweede wijzen de resultaten erop dat ouders van kinderen met een handicap aanzienlijk minder werken dan ouders van kinderen zonder handicap. Bovendien neemt deze tewerkstellingskloof toe met de ernst van de handicap van het kind. De tewerkstellingskloof kan slechts gedeeltelijk worden verklaard door de sociale achtergrond van het gezin. Het hebben van een kind met een handicap verlaagt de tewerkstelling van de ouders voor alle gezinnen. Ten derde tonen de resultaten dat voor alleenstaande ouders, ouders met een laag en gemiddeld opleidingsniveau en ouders met meerdere kinderen met een handicap, de handicap van het kind en de sociale

1 Een uitgebreidere versie van dit hoofdstuk is beschikbaar bij Work, Employment & Society «An Intersectional Approach towards Parental Employment in Families with a Child with a Disability: The Case of Belgium»

achtergrond van het gezin elkaar versterken. Voor ouders met een migratieachtergrond, ouders die zelf een handicap hebben, of ouders die samenleven met andere volwassenen met een handicap, versterken beide effecten elkaar niet.

Om de tewerkstellingskloof voor gezinnen met een kind met een handicap te verkleinen, suggereren wij dat de toegang tot kwaliteitsvolle formele zorgvoorzieningen aangepast aan de zorgbehoeften van het kind wordt verbeterd, zodat (een deel van) de zorg kan worden uitbesteed. Maar extra zorg alleen zal niet voldoende zijn voor deze gezinnen. De algemene activering van kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt is eveneens van belang. Dit vraagt om een verbetering van de arbeidsmarktkansen voor laaggeschoolden, alleenstaande ouders, migranten en personen met een handicap.

Conclusies en aanbevelingen

Koen Hermans, Katholieke Universiteit Leuven

In dit hoofdstuk vatten we de belangrijkste conclusies samen met betrekking tot de realisatie van deze rechten. 7 % van de bevolking op actieve leeftijd is in België erkend als langdurig arbeidsongeschikt. De gemiddelde leeftijd van deze populatie is opvallend hoger dan de gemiddelde leeftijd van de totale actieve bevolking. 52 % van hen heeft invaliditeitsuitkering. 15 % van hen is aan het werk. In de afgelopen jaren is het beroep op zowel de ziekte- en invaliditeitsuitkering als op het stelsel van tegemoetkomingen sterk toegenomen. De armoedecijfers van personen met een handicap kennen dezelfde evolutie als de algemene armoedecijfers. In de afgelopen 10 jaar is de situatie van ouderen verbeterd, terwijl bij personen op actieve leeftijd het armoederisico lichtjes verslechterd is. België doet het op het gebied van armoedecijfers bij personen met een handicap ook opvallend minder goed dan Nederland, Frankrijk en Denemarken. Er is eveneens nood aan specifieke armoede-indicatoren voor personen met een handicap die rekening houden met de bijkomende kosten die een handicap veroorzaakt. Ouders van kinderen met handicap ervaren extra moeilijkheden, ongeacht hun sociaaleconomische positie. Qua uitkeringen slaagt België er onvoldoende in om een minimale inkomensbescherming te garanderen, zeker voor diegenen die aangewezen zijn op het stelsel van tegemoetkomingen. Er is nood aan generieke en specifieke maatregelen die de situatie van personen met een handicap beperkt. In ieder geval is het verbeteren van de minimumbescherming van personen met een handicap door een fundamentele hervorming van het stelsel van tegemoetkomingen, het mogelijk maken van deelname aan de arbeidsmarkt zonder de persoon daarvoor financieel te straffen en het inzetten op de vermindering van niet-gebruik van rechten. We roepen ook op de Interministeriële conferentie te activeren om de maatschappelijke participatie van personen met een handicap te verbeteren.